

Doktori (PhD) értekezés tézisei

**Vadmadarak szerepe az antibiotikum
rezisztencia terjedésében**

Nagy József Bálint

Témavezető: Dr. Kardos Gábor

DEBRECENI EGYETEM
Gyógyszerészeti Tudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2024

Vadmadarak szerepe az antibiotikum rezisztencia terjedésében

Értekezés a doktori (PhD) fokozat megszerzése érdekében
a Gyógyszerészeti Tudományok tudományágban*

Írta: Nagy József Bálint okleveles molekuláris biológus

Készült a Debreceni Egyetem Gyógyszerészeti Tudományok doktori iskolája mikrobiológia programja keretében

Témavezető: Dr. Kardos Gábor, PhD

Az értekezés bírálói:

Dr. Knop Renáta, PhD
Prof. Dr. Urbán Edit, az MTA doktora

A bírálóbizottság:

elnök: Dr. Kovácsné Prof. Dr. Bácskay Ildikó, PhD
tagok: Dr. Dr. Knop Renáta, PhD
Prof. Dr. Urbán Edit, az MTA doktora
Dr. Fehér Enikő, PhD
Dr. Ujhelyi Zoltán, PhD

Az értekezés védésének időpontja: Debreceni Egyetem, ÁOK, Belgyógyászati Intézet „A” épület, 2024. május 30.
13 óra

Bevezetés

Az Enterobacterales családba tartozó baktériumok a nozokomiális és közösségben szerzett fertőzések gyakori kórokozói. E fertőzések kezelése gyakran 3. generációs cefalosporinokkal történik, de a kiterjedt spektrumú béta-laktamáz (ESBL) -termelő törzsek világméretű elterjedése csökkentette e szerek hatékonyságát, így gyakran olyan utolsó vonalbeli szereket alkalmaznak, mint a karbapenemek, ennek következményeként pedig a karbapenem rezisztens Enterobacterales (CRE) törzsek előfordulása ugrásszerűen megnövekedett. Az antibiotikum rezisztencia azonban nem csak az embereket érinti. Az „Egy egészség” elv alapján az emberek, az állatok és a környezet egészsége összefügg, és szoros körforgásban van egymással, ez a megközelítés pedig az antibiotikum rezisztencia terjedésére is igaz, amire jó példa az *mcr* gén megjelenése a kolisztin alkalmazás hatására. Az *Escherichia coli* jó példa az Egy egészség elv szempontjából, mivel az emberi és állati bél mikrobiom tagja illetve a környezetben is sokáig képes életben maradni. A különböző környezeti, emberi illetve állati eredetű törzsek a horizontális géntranszfer (HGT) segítségével átadhatnak egymásnak mobilis genetikai elemeket (MGE), tehát az Egy egészség elvnek megfelelően járványtani kapcsolatban állnak. A

zoonotikus vagy környezeti rezervoárok fontos forrásaiként szolgálhatnak újonnan megjelenő rezisztencia géneknek, mint például a *Kluyvera* fajok a *bla_{CTX-M}* géneknek vagy a *Shewanella* fajok a *bla_{OXA-48}* géncsaládnak. Az egészségügy és az állattenyésztés általi óriási mértékű antibiotikum felhasználás oda vezetett, hogy a környezet antibiotikumokkal, rezisztencia génekkel és rezisztens humán patogén baktériumokkal szennyezetté vált. Azok a vadállatok, amelyek szeméttelpek, szennyvízzel szennyezett felszíni vizek vagy állattartó telepek közelében élnek megfertőződhetnek rezisztens baktériumokkal, így a rezisztencia gének hordozóivá válhatnak. Ha ez megtörténik, felmerül annak a lehetősége, hogy ezek az állatok -különösen a nagy mobilitású fajok- akár az egész világon keresztül terjesszék a rezisztenciát, ami magyarázná a rezisztencia jelenlétét az emberei tevékenységtől illetve antibiotikum felhasználástól távol eső földrajzi területeken. A mindenevő, húsevő és antropofil életmódot folytató vadállatok vannak leginkább kitéve a rezisztens törzsekkel való megfertőződés veszélyének. A varjak és sirályok gyakran megtalálhatóak a városokban, az ürülékük pedig folyamatosan szennyezi a különböző városi területeket, vándorló és kóborló viselkedésüknek köszönhetően ezek a madarak rezervoárként és hosszú-távú vektorokként is szolgálhatnak a rezisztens törzsek és a rezisztencia gének számára egyaránt.

Célkitűzés

Kutatásunk fő célja különböző, Magyarországon telelő vándorló illetve kóborló madarak által hordozott ESBL-termelő és/vagy karbapenem rezisztens Enterobacterales epidemiológiájának vizsgálata volt az Egy egészség elv tükrében, amihez a madaraktól származó törzseket hasonlítottuk össze lokális humán és/vagy környezeti törzsekkel. és az alábbiakat tűztük ki célul:

Megvizsgálni a téli időszakban a Debreceni Egyetem Klinikai Központ, Nagyerdei Campus területének fáin gyülekező vetési varjakban az ESBL-termelő Enterobacterales és a humán tünetmentesen hordozott ESBL-termelő *E. coli* prevalenciáját.

Jellemezni a madaraktól, a klinika betegeiből származó illetve a tünetmentesen hordozott humán eredetű ESBL-termelő *E. coli* izolátumokat és összehasonlítani őket egymással a lehetséges járványtani kapcsolatok feltárására.

Megvizsgálni a CRE prevalenciáját a Duna budapesti szakaszán nagy számban előforduló dankasirályokban illetve meghatározni a CRE jelenlétét a Dunában.

Jellemezni a gyűjtött sirály, dunai és a Nemzeti Népegészségügyi és Gyógyszerészeti Központ Nemzeti Referencia Laboratóriumából származó karbapenem rezisztens

E. coli (CREc) törzseket majd összehasonlítani azokat egymással.

Egy olyan komplex munkát létrehozni, ami egyrészt hiánypótlóan vizsgálja hazánkban a vadmadarak által hordozott antibiotikum rezisztens baktériumok járványtanát, másrészt egyszerre vizsgálja és hasonlítja össze különböző forrásokból származó antibiotikum rezisztens baktériumok epidemiológiáját az Egy egészség elv megközelítés összefüggésében.

Anyagok és módszerek

Minták és baktérium törzsek

2016. október és 2017. március között vetési varjakból 112 mintát, 2455 széklettenyésztésre küldött humán széklet mintát és 42 invazív humán klinikai mintából származó ESBL-termelő *E. coli* izolátumot gyűjtöttünk összehasonlítás céljából. 2019. és 2020. január és március között 122 és 105 mintát gyűjtöttünk dankasirályokból. Mindkét madárfaj esetében a mintavételezés az intézményi irányelveknek megfelelően, a helyi és nemzeti előírások betartásával a legkevésbé invazív módon történt. A Dunából 2019-ben és 2020-ban is 12-12-t, hatot-hatot a Budapest feletti és hatot-hatot a Budapest utáni szakaszokból. Ehhez kaptunk még 21, a Nemzeti Népegészségügyi és Gyógyszerészeti Központba küldött és/vagy ott gyűjtött humán CREc izolátumot összehasonlításra.

A madaraktól vett és a széklettenyésztésre küldött mintákat 2 mg/l cefotaximmal kiegészített eozin-metilénkék táptalajokra szélesztettük. A vízi mintákat Colilert-18/Quanti-Tray teszttel (IDEXX Laboratories, Westbrook, USA) dolgoztuk fel, ami 10mg/l cefotaximmal volt kiegészítve. A baktériumok faj szintű azonosítása mátrix asszociált lézer deszorpciós/ionizációs (MALDI-TOF) (Bruker, Bremen, Germany)

tömegspektrométerrel történt. Minden Gram-negatív bélbaktériumot tovább vizsgáltunk korongdiffúziós módszerrel a European Committee on Antimicrobial Susceptibility Testing (EUCAST) aktuális évi ajánlása alapján a következő antibiotikumokra: ertapenem, meropenem, imipenem, cefotaxim, ceftazidim, cefepim, amoxicillin-klavulánsav, ceftazidim-avibaktám, ciprofloxacín, amikacin, gentamicin, tobramycin, foszfomicin, tigeciklin és co-trimoxazol. Az izolátumok kolisztin iránti érzékenységének meghatározását leves-hígításos módszerrel (MERLIN Diagnostika GmbH, Németország) végeztük. Az ESBL-termelést kettős korong teszttel, a karbapenem rezisztencia típusokat MASTDISCS Combi Carba Plus teszttel (Mast Group Ltd, UK) határoztuk meg.

Rezisztencia gének kimutatása

Az ESBL fenotípusú törzsekben a *bla_{SHV}* és *bla_{CTX-M-1,-2,-8,-9}* alcsoport gének jelenlétét Pitout és mtsai által leírt polimeráz lánreakció (PCR) módszerekkel vizsgáltuk. Az amplikonokat QIAquick Gel Extraction Kit (Qiagen, Hilden, Germany) segítségével tisztítottuk ki a gyártó utasításait követve és szekvenálással (Macrogen, Amszterdam, Hollandia) vizsgáltuk. A szekvenciákat CLC Main Workbench (CLC Bio, Aarhus, Dánia) segítségével elemeztük. A karbapenemáz-

termelő törzsek esetében a *bla*_{NDM}, *bla*_{VIM}, *bla*_{IMP}, *bla*_{KPC} és *bla*_{OXA-48-szerű} gének jelenlétét Poirel és mtsai által leírt multiplex PCR-ekkel vizsgáltuk. Az *mcr-1-5* gének vizsgálatát Rebelo és mtsai által kifejlesztett multiplex PCR-el végeztük.

Tipizálás

Az *E. coli* izolátumok filocsoportjainak meghatározására a Clermont és mtsai által kifejlesztett multiplex PCR-t használtuk. A pandémiás ST131 klón és kládjainak kimutatására a Matsumura és mtsai által kidolgozott primereket használtuk. Az enterovirulens *E. coli* patotípusainak meghatározására Persson és mtsai által kifejlesztett multiplex PCR-t alkalmaztunk.

Pulzáló-mezejű gél elektroforézis (PFGE)

A varjú, széklet és klinikai izolátumok közötti epidemiológiai kapcsolatok feltárása PFGE-vel történt. A makrorestrikciót XbaI (Fermentas, Vilnius, Lithuania) enzimmel végeztük 1%-os SeaKem Gold agarózban (Lonza). A kapott mintázatokat Fingerprinting II szoftver (Bio-Rad) segítségével elemeztük.

Teljes genom szekvenálás (WGS)

A PFGE alapján 20 izolátumot választottunk WGS-ra, a varjak által nagy számban hordozott pulzotípusokból illetve a varjú és

humán törzseket egyaránt tartalmazó pulzotípusokból. A CRE törzsek közül csak a szerzett karbapenem rezisztenciát hordozókat vizsgáltuk tovább WGS-sal. A genomi DNS-t DNeasy UltraClean Microbial Kit (Qiagen, Németország) segítségével nyertük ki a gyártó utasításait követve. A WGS-okat Nextera XT DNA Library Preparation Kit-et használva Illumina NextSeq500 platformon 150bp single-end vagy Illumina MiSeq platformon 150-bp paired-end szekvenálással hajtottuk végre. A kapott FASTQ fájlokat *de novo* szereltük össze Velvet (v1.0.0.) segítségével. A nyers readok a PRJNA693168 és a PRJNA807502 BioProject azonosítók alatt elérhetőek a Nemzeti Biotechnológiai Információs Központ (NCBI) adatbázisában. A kapott szekvenciák elemzéséhez core-genom multilókusz szekvencia tipizálást (cgMLST) végeztünk a SeqSphere+ szoftver segítségével (Ridom, Münster, Germany) az ‘*E. coli* cgMLST’ verzió 1.0 sémának megfelelően. A rezisztencia gének, plazmid replikon típusok és virulencia gének azonosítását a Center for Genomic Epidemiology oldalán elérhető ResFinder (v4.1), PlasmidFinder (v2.1) és VirulenceFinder (v2.0) adatbázisok segítségével végeztük. A karbapenem rezisztencia gént hordozó kontigokat a PROKKA (v1.13) szoftverrel annotáltuk, majd a Clinker segítségével létrehozott ábrák alapján vizsgáltuk a karbapenemáz gének közvetlen genetikai környezetét.

Eredmények

A varjú eredetű ESBL-termelő *E. coli* izolátumok prevalenciája és jellemzői

A vizsgált varjak 33%-a hordozott ESBL-termelő *E. coli*-t, a domináns ESBL gén pedig a *bla*_{CTX-M-55} és *bla*_{CTX-M-27} voltak. A fluorokinolon és co-trimoxazol rezisztencia gyakori volt, miközben az összes izolátum érzékeny volt a vizsgált aminoglikozidokkal szemben, 40%-uk érzékeny volt az összes vizsgált nem béta-laktám típusú antibiotikumra, köztük az összes *bla*_{CTX-M-15} hordozó. Kettő CTX-M-27-termelő *E. coli* izolátum a pandémiás ST131 klónhoz tartozott, azon belül a C1-M27 alkládba. Az izolátumok 21%-a az intimint kódoló *eae* gént hordozta és ezek mindegyike CTX-M-27-termelő volt.

A székletből származó tünetmentesen hordozott ESBL-termelő *E. coli* izolátumok prevalenciája és jellemzői

A tünetmentesen hordozott ESBL-termelő *E. coli* aránya 1,7% volt. A *bla*_{CTX-M-15} és *bla*_{CTX-M-27} gének fordultak elő legtöbbször. Az izolátumok körében gyakori volt a fluorokinolon, co-trimoxazol, amikacin, gentamicin és tobramycin elleni rezisztencia egyaránt. A törzsek 24%-a volt a három vizsgált nem béta-laktám antibiotikum csoportra

rezisztens, ezek közül nyolc CTX-M-15-termelő. Kettő, egy, egy és tíz tartozott az ST131 A, B, C2 és C1-M27 alkládjába.

A klinikai mintákból származó ESBL-termelő *E. coli* izolátumok jellemzői

A leggyakoribb ESBL gének a *bla*_{CTX-M-15} *bla*_{CTX-M-27} voltak, két izolátum a *bla*_{SHV-12}-t hordozta. A korezisztencia szintek magasak voltak, az izolátumok 45%-a rezisztens volt fluorokinolonokra, co-trimoxazolra és aminoglikozidokra egyaránt, melyek a legtöbb esetben a CTX-M-15-termelők voltak. Az ST131-es izolátumok közül egy, kilenc és 16 a B, C2 és C1-M27 alkládokba tartozott.

A varjából, székletből és klinikai mintákból izolált ESBL-termelő *E. coli* törzsek összehasonlítása

A varjú eredetű izolátumok esetében a *bla*_{CTX-M-55}, míg mindkét humán gyűjteményben a *bla*_{CTX-M-15} volt volt a domináns ESBL gén, a második leggyakoribb pedig a *bla*_{CTX-M-27} volt mindhárom minta populációban. A varjú-eredetű törzsek kisebb hányada volt rezisztens nem-béta-laktám típusú antibiotikumokra a humán törzsekhez viszonyítva. Azon izolátumok, melyek aminoglikozidokra, fluorokinolonokra és co-trimoxazolra is rezisztensek voltak általában *bla*_{CTX-M-1} alcsoportba tartozó gént hordoztak, leggyakrabban *bla*_{CTX-M-15}-

öt a varjakat leszámítva, ahol a *bla*_{CTX-M-15} hordozók minden nem béta-laktámra érzékenyek voltak. A *bla*_{CTX-M-27} hordozók rezisztensek voltak fluorokinolonokra és co-trimoxazolra, de aminoglikozidokra nem. A pandémiás ST131-es klón a varjakban és emberekben is egyaránt jelen volt és a C1-M27 volt a leggyakrabban előforduló alkklád. Az összes izolátum negatív volt az általunk vizsgált *mcr* génekre.

Az ESBL-termelő *E. coli* izolátumok molekuláris epidemiológiája

A PFGE alapján néhány olyan klaszter fordult elő, ami humán és varjú izolátumokat is tartalmazott. Ezek közül a legnagyobb nyolc széklet, tíz klinikai és két varjú izolátumból állt és ezen izolátumok mindegyike az ST131-ba tartozott. A két varjú eredetű ST131-es izolátum PFGE profilja teljesen megegyezett a klinikai és tünetmentesen hordozott izolátumok profiljával. Egy kisebb klasztert is találtunk, amibe három klinikai, egy széklet és egy varjú izolátum tartozott, melyek mindegyike ST744-be tartozott. A humán eredetű ST744 izolátumok közeli rokonságban álltak egymással, viszont a varjú ST744-es izolátum távol állt ettől a klasztertől; a két ST131 C1-M27 varjú törzs teljesen megegyezett egymással (0 allél különbség) és közeli kapcsolatban álltak a vizsgált humán törzsekkel (≤ 7 allél). Az ST744 varjú izolátum ötször annyi virulencia gént

hordozott, mint az a ST744-es klinikai és széklet izolátumok. Az ST24-es és ST162-es izolátumok is egyaránt nagyon hasonló genotípussal rendelkeztek és az allélok alapján számított távolság ≤ 1 volt mindkét ST-ba tartozó izolátumok esetében.

A 2019-ben és 2020-ban gyűjtött sirály eredetű CRE törzsek jellemzői

A 2019-ben gyűjtött sirály minták 7,4%-ában találtunk CRE törzseket, ezek közül hat *E. coli*, egy *E. fergusonii* és két *Enterobacter cloacae* complex volt. A 2020-ban gyűjtött sirály minták esetében a CRE hordozási arány 6,7% volt, nyolc *E. coli*, egy *K. pneumoniae*, egy *Citrobacter* ssp. és egy *E. cloacae* complex fordult elő. Egy madárban több CRE izolátum is jelen volt. Az összes *Escherichia* izolátum metallo-béta-laktamáz (MBL)-termelő volt egy *E. coli* kivételével, ami a *bla_{OXA-181}* gént hordozta. A leggyakoribb gén a *bla_{NDM-1}* volt, a *bla_{VIM-4}* minden esetben olyan izolátumokban fordult elő, ami *bla_{NDM-1}*-et is hordozott. Az izolátumok több mint a fele hordozott valamilyen harmadik generációs cefalosporin rezisztencia gént, legtöbb esetben a *bla_{SHV-12}*-t. Az OXA-181-termelő *E. coli* törzset leszámítva minden *Escherichia* izolátum rezisztens volt a karbapenemeken kívül az összes tesztelt béta-laktámra, fluorokinolonokra, aminoglikozidokra és co-trimoxazolra

egyaránt. Négy *E. coli* foszfomicinre is rezisztens volt és a *fosA3* vagy *fosL1* gének valamelyikét hordozták. Egy izolátum egy a *pmrB* régióban bekövetkezett mutációt (p.V161G) hordozott, azonban a kolisztinnel szembeni minimális gátló koncentráció (MIC) értéke 2 mg/l volt. Az *E. coli* izolátumok kilenc különböző ST-ba tartoztak: ST224 (2), ST226, ST372, ST744 (2), ST1437 (4), ST2772, ST8890, ST13079 és egy új ST. A 2019-es ST1437 izolátumok ugyanazzal a rezisztómmal és cgMLST profillal rendelkeztek, míg a 2020-ban gyűjtöttek rezisztencia mintázata hasonlított hozzájuk és 22-24 allél távolság volt közöttük. Az ST744-es izolátumok között nem volt kapcsolat. A két ST224-es izolátum 2019 és 2020-ból származott melyek hasonló rezisztencia mintázattal rendelkeztek és 24 allél távolság volt közöttük. Két *E. cloacae* complex izolátum karbapenem rezisztens, de nem karbapenemáz-termelő volt. A harmadik, amit a WGS után *E. kobei*-ként azonosítottunk az ST1001-be tartozott, a *bla_{VIM-1}*-et hordozta és kolisztinre is rezisztens volt (MIC>64 mg/L), azonban nem találtunk olyan rezisztencia gént (*mcr-1-10*) vagy olyan ismert *PmrAB/PhoPQ* mutációt, ami ezt a fenotípust okozhatná. A *K. pneumoniae* izolátum az ST273-ba tartozott, foszfomicinre is rezisztens volt és a *fosA5* gént hordozta. A *Citrobacter* ssp.-t *C. braakii*-nak azonosítottuk, egy új ST-ba tartozott és az *mcr-9* gént hordozta, viszont a MIC értéke

kolisztinre 1 mg/L volt. A *K. pneumoniae* és a *C. braakii* is NDM-1-termelő volt.

A Dunából származó CRE izolátumok jellemzői

Csak a 2020-ban a Budapest utáni szakaszából vett mintákban találtunk CRE törzset, hat mintából ötben összesen hét *E. coli*-t és egy *E. cloacae* komplexet. Az *E. cloacae* komplex nem karbapenemáz-termelő volt. Az összes *E. coli* MBL-típusú karbapenemázt hordozott, melyek közül három bla_{NDM-1} , három $bla_{NDM-1} + bla_{VIM-4}$ és egy bla_{NDM-5} hordozót találtunk. Az összes izolátum rezisztens volt a vizsgált béta-laktámokra, fluorokinolonokra, co-trimoxazolra és aminoglikozidokra. A hét izolátumból hat ESBL vagy pAmpC gént is hordozott. Két izolátum továbbá foszfomicinre is rezisztens volt, melyek a *fosA3* illetve *fosA4* géneket hordozták. Mindegyik izolátum eltérő ST-ba tartozott (ST10, ST354, ST410, ST624, ST746, ST1303, ST1437).

Humán eredetű CREc izolátumok jellemzői

A MBL-termelő (12/21) CRE törzsek fordultak elő leggyakrabban, genotípusok tekintetében pedig a következő géneket találtuk: bla_{NDM-1} , bla_{VIM-4} , bla_{OXA-48} , bla_{NDM-5} , bla_{KPC-3} , $bla_{OXA-244}$, bla_{NDM-7} , $bla_{OXA-181}$. Két izolátum egyszerre hordozta a bla_{VIM-4} és bla_{OXA-48} géneket. Az izolátumok 71%-a, 76%-a,

71%-a, 38%-a és 76%-a volt rezisztens fluorokinolonokra, cotrimoxazolra, amikacinra, gentamicinre és tobramycinre. ESBL/pAmpC gének az izolátumok nagy részében voltak jelen és a *bla*_{CTX-M-15} volt a leggyakoribb. Egy izolátum az *mcr-9* gént hordozta, azonban a MIC értéke kolisztinre 0,125 mg/L volt. A vizsgált CREc izolátumok a következő ST-okba tartoztak: ST38, ST69, ST73, ST88, ST131, ST405, ST410, ST448, ST617, ST648, ST1011. Az ugyanabba a ST-ba tartozó izolátumok (ST38, ST69, ST73, ST405) nagyban hasonlítottak és közeli rokonságban is álltak egymással (15,8,1,1 allélnyi távolság) az ST131 izolátumok kivételével. A *bla*_{NDM-5} hordozó ST410 izolátumok ugyanolyan rezisztommal rendelkeztek és nulla allél távolság volt közöttük.

A sirályokból, Dunából és emberekből származó CREc izolátumok összehasonlítása

A *bla*_{NDM-1} volt a leggyakoribb gén mindegyik minta csoportban. Míg a sirály és dunai izolátumokban a *bla*_{VIM-4} kizárólag *bla*_{NDM-1}-el együtt fordult elő, addig a humán izolátumokban *bla*_{OXA-48}-al, vagy pedig egyedül volt jelen. Összességében az ESBL/pAmpC gének gyakran előfordultak; humán izolátumokban a *bla*_{CTX-M-15}, míg a sirály és dunai izolátumokban a *bla*_{SHV-12} volt a leggyakoribb. Foszfomicin rezisztens izolátumok csak a Dunából és sirályokból származó

mintákban (2019 és 2020 is) fordultak elő és a *fosA3* volt a legtöbbször azonosított gén. Tigeciklin és kolisztin rezisztens izolátumok nem voltak jelen egyik mintacsoportban sem. A 42 *E. coli* izolátum 25 különböző ST-ba tartozott és alapjában véve eltérő ST-ú törzseket találtunk a sirályokban, Dunában és emberekben. Az ST1437 a Dunában és sirályokban is jelen volt, mindkét mintavételi időszakban; a 2019-ben gyűjtöttek azonosak voltak (nulla allél különbség, egyező rezisztencia mintázat), míg hozzájuk képest a 2020-ban gyűjtöttek és a dunai izolátum 22-24 allélnyi távolságokra voltak minimális eltérésekkel a rezisztencia profiljukban. NDM-5-termelő ST410 izolátumok emberekben és a Dunában is jelen voltak: a vízi izolátum 46 allél távolságra volt a humán izolátumoktól de hasonló rezisztencia profillal rendelkezett. A vizsgált izolátumokban bizonyos rezisztencia gének mindig ugyanazon a kontigon voltak megtalálhatóak, igaz volt ez a *bla_{NDM-1}* és *aph(3')-VI* génekre a vízi és sirály izolátumokban illetve a *bla_{VIM-4}* és *aac(6')-Ib-cr* génekre az összes *bla_{VIM-4}* hordozó izolátumban. A *bla_{OXA-181}* és *qnrS1* gének valamint az IncX3 replikonok szintén ugyanazon a kontigokon fordultak elő a humán és sirály izolátumokban is. A *bla_{NDM}* gének közvetlen genetikai környezete alapvetően két féle volt: *dsbD-trpF-bleMBL- bla_{NDM-1/5/7}* vagy *bla_{NDM-1}-ISAba125-aph(3')-VIa*.

Megbeszélés

A vizsgált varjakban a *bla*_{CTX-M-55} és *bla*_{CTX-M-27} gének fordultak elő leggyakrabban. A *bla*_{CTX-M-55} Európában ritkán, míg Délkelet-Ázsiában nagyon gyakran előforduló gén emberekben és azt feltételezik, hogy haszonállatokban jelent meg először és terjedt tovább. A haszonállatok ürülékét gyakran használják szántóföldek trágyázására, az ott táplálékot kereső varjak így megfertőződhetnek *bla*_{CTX-M-55} hordozó törzsekkel, ami jól mutatja az Egy egészség elv fontosságát a rezisztencia terjedésében is. Korábban a *bla*_{CTX-M-15} és a *bla*_{CTX-M-14} voltak a domináns ESBL gének Ázsiában, azonban a közelmúltban a *bla*_{CTX-M-55} vált a leggyakoribb ESBL génné az emberi és állati törzsekben egyaránt, míg a *bla*_{CTX-M-27} elkezdte felváltani a *bla*_{CTX-M-14}-et. Jelen munkánkban a *bla*_{CTX-M-55} IncN replikonokkal volt összefüggésben, ami irodalmi adatok alapján gyakran hordoz különböző ESBL géneket, de ritkán *bla*_{CTX-M-55}-öt. Ez az új kapcsolat illetve az ST162-ben való megjelenése egy új utat nyithat a *bla*_{CTX-M-55} terjedésének Ázsiában, valamint Ázsiából Európa felé a madárvonulással. Ezek alapján Ázsiában az ESBL gének járványtanában bekövetkezett változások okozhatták az általunk vizsgált varjakban talált ESBL gének eltérését a korábbi tanulmányok eredményeihez képest, ahol a *bla*_{CTX-M-1} és *bla*_{CTX-M-15} gének domináltak.

Az összes ST24 törzs CTX-M-27-termelő volt, melyek mindegyike az *eae* gént hordozta, ami az enteropatogén *E. coli* (EPEC) egyik fő virulencia faktorát kódolja, de a *bfp* gén hiánya alapján ezek atipikus EPEC törzsek lehetnek, amelyek képesek lehetnek akár emberekben is fertőzések okozására. ESBL-termelő ST162 törzsek már korábban is előfordultak Európában telelő varjakban, viszont a mi eredményeinkhez képest jóval alacsonyabb prevalenciával, illetve nem *bla*_{CTX-M-55} hordozókként. A varjú ST744 izolátum a virulencia génkészlete alapján pedig feltehetően egy madárpatógén *E. coli* (APEC) törzs, ami a fő kórokozója a madár kólibacillózis fertőzésnek világszerte, ezért a különböző APEC törzseket hordozó vad madarak komoly veszélyforrást jelenthetnek a baromfitenyésztésre, különös tekintettel arra, hogy ez a törzs rezisztens volt béta-laktámokra és fluorokinolonokra is. Ezek a jelenségek aggodalomra adnak okot, egyrészt a kommenzális multirezisztens törzsek emberi populációban való terjedésének, másrészt e törzsek által hordozott antibiotikum rezisztencia gének más, nem-kommenzális, patogén törzsek felé történő terjedésének lehetősége miatt.

A *bla*_{CTX-M-15} maradt a domináns ESBL gén a humán izolátumokban, mellette a *bla*_{CTX-M-27} vált a második leggyakoribb ESBL génné jelen tanulmányban, ez a változás

pedig Magyarországon más kórházakban is megfigyelhető volt. A CTX-M-15 termelő ST131 *E. coli* prevalenciája csökkent, míg a C1-M27 előfordulása ugrásszerűen megnőtt a humán izolátumokban a munkacsoportunk korábbi eredményeihez képest, ami feltételezhetően a *bla*_{CTX-M-15}-öt hordozó C2 alkklád C1-M27 alkkládra való lassú lecserélődésének a következménye.

Korábbi tanulmányok CRE-t már találtak a Duna szerbiai és romániai szakaszaiban 2013-ban és Ausztriában 2016-ban, de Magyarországon nem. Ezekben a tanulmányokban a fajeloszlás és a hordozott karbapenemáz gének nagyban eltértek a mi eredményeinktől. Más európai tavakban és folyókban *bla*_{NDM-1}-et ritkán találtak, míg a *bla*_{NDM-1} és *bla*_{VIM-4} kombinációját, ami a mi tanulmányunkban gyakori volt, legjobb tudásunk szerint még nem írtak le. A vizsgált humán gyűjteményben is ugyanezek a karbapenemáz gének domináltak, viszont a *bla*_{NDM-1} és *bla*_{VIM-4} géneket egyszerre hordozó izolátum nem fordult elő.

A dankasirályokban talált CRE prevalenciája hasonló volt más sirály fajkon végzett tanulmányok eredményeihez, amiket olyan európai országokban végeztek, ahol a CRE előfordulása emberekben jóval magasabb. A sirályokban talált ST224 és ST744 is magas-kockázatú ExPEC klónok, amik emberekben és állatokban is sokféle fertőzést képesek okozni és jellemzően

valamilyen ESBL és/vagy karbapenemáz gént hordoznak. Az ST372 egy nemzetközi ExPEC klón, ami főleg kutyákban okoz húgyúti fertőzéseket, de emberekben is képes fertőzést okozni. A kutyák ürüléke gyakran szennyezi a városi környezetet és a sirályok fekális anyagokkal is táplálkoznak, ezért az ST372 jelenléte a sirályokban „Egy egészség” kapcsolat lehet vadállatok, társállatok és végső soron az emberek között. Az ST1437 törzsek a Dunában, a 2019-es és 2020-as sirály mintákban is előfordultak illetve rokoni kapcsolatban is álltak, ami azt sugallja, hogy az ST1437 stabilan jelen van a sirály populációban, vagy a közelmúltban válhattak hordozóivá, feltehetően egy a sirályok által gyakran látogatott forrásból. Az ST1437 *E. coli* egy ritkán leírt ST, ami talán kommenzális sertés törzs lehet tekintettel arra, hogy irodalmi adatok alapján csak ebből a gazdafajból jelentették eddig. Ezért az ST1437 jelenléte a sirályokban feltehetően sertésállomány eredetű, mivel a művelt területeket gyakran szórják sertés trágyával, ami párhuzamba állítható a *bla*_{CTX-M-55} terjedésével a haszonállatokból a szántóföldeken keresztül a varjakig.

A talált karbapenemázok és kombinációik nagy hasonlósága, a hordozó ST-ok sokfélesége és a különböző forrásokból származó *bla*_{NDM-1} gének genetikai környezetének nagy hasonlósága azt jelezheti, hogy a CRE járványtana hazánkban

főként a HGT által formálódik. A vizes élőhelyek optimális helyszíneként szolgálnak a HGT számára; a rezisztencia gének az üledékben felhalmozódhatnak és a felszíni vizeket látogató vadállatok megfertőződhetnek a kórházakból a felszíni vizekbe kerülő rezisztens törzsekkel. Magyarországon a *K. pneumoniae* a domináns CRE emberekben, ami korábban a *bla_{VIM-4}*-et hordozta, azonban az elmúlt néhány évben a hordozott karbapenemázok diverzifikálódtak és megjelentek a *bla_{OXA-48}*-szerű, *bla_{KPC}* és *bla_{NDM}* gének is, ami a CREc izolátumainkban is jól megfigyelhető volt. A klinikai CREc izolátumokban a *bla_{NDM-1}* magas prevalenciája és a *bla_{NDM-1}* gének közvetlen genetikai környezetének nagyfokú hasonlósága alapján feltehető, hogy a Dunában talált karbapenemázok egy része kórházi eredetű, ami a szennyvízzel juthat a Dunába (a Budapest feletti szakaszból vett minták negatívak voltak CRE-re).

A sirályok és varjak urbanizált, mindenevő, kóborló és vándorló viselkedésük miatt fontos helyi és hosszú-távú vektorként szolgálhatnak a törzsek, MGE-ek és gének számára összekapcsolva különböző földrajzi területeket egy komplex hálózattá, felhívva ezzel a figyelmet a madarak szerepére illetve az Egy egészség elv fontosságára az antibiotikum rezisztencia terjedésében.

Összefoglalás

Az Egy egészség elv tekintetében az emberek és az állatok egészsége és a környezet szoros kölcsönhatásban áll egymással, ami az antibiotikum rezisztenciára is vonatkozik, ennek fényében pedig vadmadarak szerepét vizsgáltuk az antibiotikum rezisztencia terjedésében. A 2016. október és 2017. március között vizsgált vetési varjak 33%-ában, a rutin diagnosztikai vizsgálatra érkező humán székletminták 1,7%-ában találtunk ESBL-termelő *E. coli*-t. Az ESBL gének szekvenálásából kiderült, hogy a varjakban a *bla_{CTX-M-55}* és *bla_{CTX-M-27}* gének, míg a humán széklet és klinikai mintákban a *bla_{CTX-M-15}* és *bla_{CTX-M-27}* domináltak. A PFGE alapján a humán klinikai és széklet izolátumok jól elkülönültek a varjú izolátumoktól néhány kivétellel. Az ST131 a varjú, széklet és klinikai mintákban is előfordult, a domináns alklád a C1-M27 volt. A varjú eredetű ST131 C1-M27 izolátumok WGS és cgMLST alapján közeli kapcsolatban álltak a humán izolátumokkal. A varjakban ST24-be tartozó atipikus EPEC törzsek, *bla_{CTX-M-55}* hordozó ST162 törzsek és APEC törzsek is előfordultak. A 2019 és 2020-ban mintázott dankasirályok 7,4%-a illetve 6,7%-a hordozott CRE törzset, a Duna esetében csak a 2020-as Budapest alatti szakaszból gyűjtött mintákban találtunk CRE-t. A domináns faj az *E. coli* volt, ezeket

hasonlítottuk össze humán carbapenem rezisztens *E. coli* CREc törzsekkel. A WGS eredménye alapján a *bla*_{NDM-1} volt a domináns karbapenemáz gén, melyek közvetlen genetikai környezete minden esetben ugyanaz volt. A sirály és dunai izolátumokban a *bla*_{VIM-4} csak *bla*_{NDM-1}-gyel együtt volt jelen, míg a klinikai izolátumokban önmagában, vagy a *bla*_{OXA-48}-cal együtt fordult elő. Alapvetően az emberi, vízi és sirály CREc izolátumok különböző ST-okba tartoztak. A klinikai izolátumok döntő többségét jellemzően humán patogén ST-ok adták, de a sirály és dunai törzsek között is találtunk fontos magas kockázatú klónokat (ST224, ST372, ST744 és ST10, ST354, ST410). A humán és sirály izolátumok között nem találtunk közvetlen kapcsolatot. A dunai és humán ST410 törzsek kapcsolatban álltak egymással. A 2019-ben gyűjtött ST1437 törzsek teljesen azonosak voltak míg a 2020-as sirály és dunai izolátumok között 22-24 allél allélnyi különbség volt. A mindenevő, urbanizált, kóborló és vándorló viselkedésük miatt ezek a sirályok és varjak fontos rezervoárok, helyi és hosszútávú vektorok a rezisztens törzsek, MGE-ek és rezisztencia gének számára, felhívva ezzel a figyelmet a vadmadarak szerepére illetve az Egy egészség elv fontosságára az antibiotikum rezisztencia terjedésében.

Nyilvántartási szám: DEENK/530/2023.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Nagy József Bálint
Doktori Iskola: Gyógyszerészeti Tudományok Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10077875

A PhD értekezés alapján szolgáló közlemények

1. **Nagy, J. B.**, Koleszár, B., Khayer, B., Róka, E., Laczkó, L., Ungvári, E., Kaszab, E., Bali, K., Bányai, K., Vargha, M., Lovas-Kiss, Á., Tóth, Á., Kardos, G.: Carbapenem-resistant *Escherichia coli* in Black-headed gulls, the Danube, and human clinical samples: a One Health comparison of contemporary isolates.
Journal of Global Antimicrobial Resistance. 35, 257-261, 2023.
DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jgar.2023.10.002>
IF: 4.6 (2022)
2. **Nagy, J. B.**, Balázs, B., Benmazouz, I., Gyüre, P., Kóvér, L., Kaszab, E., Bali, K., Lovas-Kiss, Á., Damjanova, I., Majoros, L., Tóth, Á., Bányai, K., Kardos, G.: Comparison of Extended-Spectrum Beta-Lactamase-Producing *Escherichia coli* Isolates From Rooks (*Corvus frugilegus*) and Contemporary Human-Derived Strains: A One Health Perspective.
Front. Microbiol. 12, 1-9, 2022.
DOI: <http://dx.doi.org/10.3389/fmicb.2021.785411>
IF: 5.2

További közlemények

3. Balázs, B., Tóth, Z., **Nagy, J. B.**, Majoros, L., Tóth, Á., Kardos, G.: Faecal Carriage of Carbapenem-Resistant *Acinetobacter baumannii*: comparison to Clinical Isolates from the Same Period (2017-2019).
Pathogens. 11 (9), 1-9, 2022.
DOI: <http://dx.doi.org/10.3390/pathogens11091003>
IF: 3.7

4. Tóth, H., Buchholz, G., Fésüs, A., Balázs, B., **Nagy, J. B.**, Majoros, L., Szarka, K., Kardos, G.:
Evolution of the Gram-Negative Antibiotic Resistance Spiral over Time: a Time-Series
Analysis.
Antibiotics-Basel. 10 (6), 1-10, 2021.
DOI: <http://dx.doi.org/10.3390/antibiotics10060734>
IF: 5.222
5. Balázs, B., **Nagy, J. B.**, Tóth, Z., Nagy, F., Károlyi, S., Turcsányi, I., Bisttyák, A., Kálmán, A.,
Sárközi, R., Kardos, G.: Occurrence of *Escherichia coli* producing extended spectrum [beta]-
lactamases in food-producing animals.
Acta Vet. Hung. 69 (3), 1-5, 2021.
DOI: <http://dx.doi.org/10.1556/004.2021.00036>
IF: 0.959
6. Balázs, B., Tóth, Z., Nagy, F., Kovács, R. L., Tóth, H., **Nagy, J. B.**, Tóth, Á., Szarka, K., Majoros,
L., Kardos, G.: The Role of Uniform Meropenem Usage in *Acinetobacter baumannii* Clone
Replacement.
Antibiotics. 10 (2), 1-12, 2021.
DOI: <http://dx.doi.org/10.3390/antibiotics10020127>
IF: 5.222

A közlő folyóiratok összesített impakt faktora: 24,903

**A közlő folyóiratok összesített impakt faktora (az értekezés alapján szolgáló közleményekre):
9,8**

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudományometriai
ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján
elvégezte.

Debrecen, 2023.12.05.

